

ПОХОДЖЕННЯ ТА СЕМАНТИЧНИЙ РОЗВИТОК НАЗВ ЗАЗДРОСТІ В ПОЛЬСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено дослідженню етимології і розвитку семантики назв емоції заздрості в польській, російській та українській мовах. У статті зосереджено увагу на іменникових і дієслівних лексемах. Назви заздрості в порівнюваних мовах походять від семантично близьких праслов'янських дієслів, що позначали зорове сприйняття **viděti* ‘бачити’ та **zbrěti* ‘дивитися’. Українська назва *ревнощі* та російська *ревность*, у семантичній структурі яких наявна сема ‘заздрість’, не мають єдиної етимологічної версії. Аналіз лексикографічного матеріалу дозволяє стверджувати, що з погляду діакронії назви заздрості в порівнюваних мовах розвивалися переважно у напрямку від полісемантичності до звуження і конкретизації семантики.

Ключові слова: етимологія, семантична еволюція, значення, корінь, дефініція.

Вивчення семантики мовних одиниць може відбуватися не лише в синхронічному аспекті. Залучення етимологічних даних, дослідження первісної мотивації та значеннєвої еволюції назв дозволяють здійснювати їх семантичний аналіз у діакронічному зрізі. Це повною мірою стосується й емотивної лексики. Метою нашої розвідки є порівняльний аналіз розвитку семантики іменникових та і дієслівних назв емоції заздрості в польській, російській та українській мовах. Це, зокрема, моносеманти п. *zawiść*, *zazdrość*, рос. *зависть*, *завидовать*, укр. *зздрість*, *зздрощі*, *зависть*, *зздрити*, *зздритися*, *завидувати* та полісеманти п. *zazdrość* — ‘заздрість’, ‘ревнощі’, рос. *ревность* — ‘ревнощі’, ‘заздрість’, укр. *ревнощі* — ‘ревнощі’, ‘заздрість’.

Назви заздрості в порівнюваних мовах є континуантами псл. **zaviděti* ‘зздрити’ від **viděti* ‘бачити’ (Borys¹, 731–732; ЕСУМ, II, 217) та псл. **zazbrěti* ‘зздрити’ від **zbrěti* ‘бачити’ (зі вставним **d**, що є одним з найдавніших виявів евфонії між свистячим приголосним і наступним **r**) (там же, 733; там же, II, 223–224, 256). Як зауважує польський мовознавець З. Кемпф, польські іменники *zawiść* і *zazdrość* походять від семантично близьких коренів, що позначають зорове сприйняття і мають ідентичний префікс **za-**, з тією лише відмінністю, що псл. **vid-* означало ‘пасивне бачення’, а **zbr-* — ‘активне бачення’², тобто фактично **viděti* означало ‘бачити’, а **zbrěti* — ‘дивитися’. За версією польського етимолога Ф. Славського, розвиток значення праслов'янського дієслова **za-zbrěti* відбувався аналогічно до **za-viděti*. Учений не виключає впливу польської мови на походження українського іменника

¹ Список скорочень див. у кінці статті.

² Kempf Z. *Zawiść i zazdrość* // *Język Polski*, 1981.— Zesz. 3–5.— S. 177–178.

- Черных — с нем. и доп. О. Н. Трубачева.— М., 1964–1973.— Т. 1–4.
Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка.— М., 1993.— Т. 1–2.
- Boryś — Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego.— Kraków, 2005.— 862 s.
- Linde — Linde S. B. Słownik języka polskiego.— Lwów, 1854–1860.— Т. 1–6.
- SJPD — Słownik języka polskiego / Pod red. W. Doroszewskiego.— Warszawa, 1958–1969.— Т. 1–11.
- SS — Słownik staropolski / Pod red. S. Urbańczyka.— Wrocław etc., 1953–2002.— Т. 1–11.
- SJP-War — Słownik języka polskiego / Ułoż. J. Karłowicz et al.— Warszawa, 1900–1927.— Т. 1–8.
- SJP-Wil — Słownik języka polskiego / Ułoż. A. Zdanowicz et al.— Wilno, 1861.— Cz. 1–2.

L. I. NIKOLAIENKO

THE ORIGIN AND SEMANTIC EVOLUTION OF NAMES DENOTING ENVY IN POLISH, RUSSIAN AND UKRAINIAN

The article is devoted to the study of the etymology and evolution of the semantics of the names of emotions of envy in the Polish, Russian, and Ukrainian languages. The article focuses on nouns and verbs. The names of envy in comparable languages were derived from semantically close Proto-Slavic verbs, meaning visual perception **viděti* ‘see’ and **zbrěti* ‘look’. The Ukrainian name *ревности* and Russian name *ревность*, in the semantic structure of which the seme ‘envy’ is present, does not have a single etymological version. An analysis of the lexicographic material suggests that from the point of view of the diachrony, the names of envy in the compared languages have been developed mainly in the direction from polysemantic to narrowing and concretization of meanings.

Keywords: etymology, semantic evolution, meaning, root, definition.